

tekst opracowała Elżbieta Kaźmierska

Początki nowożytności

1. Wielkie odkrycia geograficzne

a) Przyczyny

- poszukiwanie morskiej drogi do Indii,
- chęć odkrycia nowych lądów i udowodnienia kulistości ziemi,
- postęp techniczny – busola, karaki i karawele.

b) Przebieg

Data	Kto?	Skąd?	Wydarzenie
1492	Krzysztof Kolumb	Włoch w służbie Hiszpanii	Odkrycie Ameryki (Kolumb był przekonany, że dopłynął do Indii).
1498	Vasco da Gama	Portugalia	Odkrycie morskiej drogi do Indii.
1519-22	Ferdynand Magellan	Portugalczyk w służbie Hiszpanii	Wyprawa dookoła świata (Magellan zginął na Filipinach).

c) Podboje konkwistadorów

- Ferdynand Cortez - Meksyk
- Franciszek Pizarro - Inkowie

d) Na odkrytych terenach powstają kolonie:

- hiszpańskie – w Ameryce
- portugalskie – wybrzeża Brazylii, Afryki, Indii.

e) Skutki odkryć

- społeczne:
 - odkryto nowe lądy, udowodniono kulistość ziemi;
 - w koloniach przyjęto chrześcijaństwo i języki europejskie;
 - niewolnictwo w koloniach;
 - choroby;
- polityczne:
 - wzrost znaczenia Hiszpanii i Portugalii;
 - zagłada cywilizacji prekolumbijskich;
- gospodarcze:
 - przywieziono do Europy np. ziemniaki i tytoń, a także złoto;
 - rozwój handlu z koloniami;
 - dualizm (Eu. Zach – pocz. kapitalizmu, Eu. Wsch. – gospodarka folwarczno - pańszczyźniana).

2. Renesans

a) Renesans to odrodzenie kultury starożytnej.

Początek renesansu (odrodzenia):

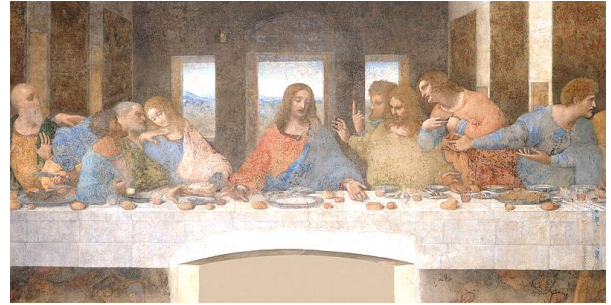
ok. 1450 – druk lub **1453** – upadek Konstantynopola lub **1492** – wyprawa Kolumba.

b) Humanizm to zainteresowanie człowiekiem i jego sprawami

- hasło: „Człowiekiem jestem i nic co ludzkie nie jest mi obce”.

c) Przedstawiciele renesansu we Włoszech:

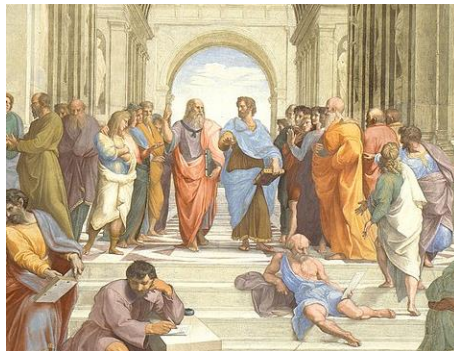
- **Leonardo da Vinci** – „Mona Lisa”, „Dama z łasiczką” (gronostajem), „Ostatnia wieczerza”,

- **Michał Anioł Buonarroti** – Dawid, Pieta, freski z kaplicy Sykstyńskiej, Mojżesz.

- **Rafał Santi** – „Madonna sykstyńska”, „Szkoła ateńska”.

d) Twórcy epoki renesansu:

- **Erazm z Rotterdamu** – autor książki pt. „Pochwała głupoty”;
- **Kopernik i Galileusz** – astronomia;
- **Tomasz Morus** – autor książki pt. „Utopia” (o idealnym państwie);
- **Niccolo Machiavelli** – autor książki pt. „Książę” (cel uświęca środki).

3. Reformacja

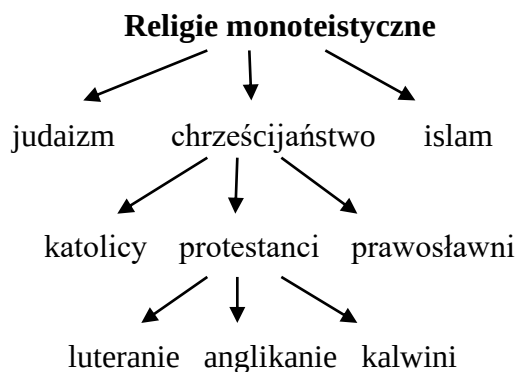
a) Reformację rozpoczęło wystąpienie **Marcina Lutra** w **1517 r.** (ogłoszenie 95 tez między innymi przeciwko sprzedaży odpustów).

b) powstanie nowych wyznań **protestanckich**:

- **Luteranie** (kościół ewangelicko - augsburski) – założony przez M. Lutra w Niemczech;
- **Anglikanie** (w 1534 r. ogłoszono akt supremacji) – czasy króla Henryka VIII Tudora;
- **Kalwini** (kościół ewangelicko - reformowany) – założony przez Jana Kalwina w 1536 r., w kościołach kalwińskich nie umieszcza się obrazów ani rzeźb, kalwini głoszą że losy człowieka są z góry określone przez wolę bożą (predestynacja).

c) Wojny religijne w Europie

- w Niemczech wojny religijne między katolikami a luteranami zakończył **pokój w Augsburgu** (1555), który głosił „czyj kraj, tego religia”.
- we Francji
 - podczas **nocy św. Bartłomieja w Paryżu** (1572) miał miejsce pogrom hugenotów (kalwinów).
 - w 1598 król Henryk IV wydał **edykt nantejski** kończący wojny religijne we Francji.

4. Kontrreformacja.

a) Kościół katolicki podjął walkę z reformacją i reformę kościoła.

- **sobór trydencki (1545-63)**
 - potępiono nauki Lutra i Kalwina,
- Święta Inkwizycja – sądziła heretyków,
- Indeks ksiąg zakazanych (trafiło tam m. dzieło Kopernika),
- powstanie **zakonu jezuitów** (Towarzystwo Jezusowe),
 - założyciel **św. Ignacy Loyola**.

b) Jezuici w Polsce

- sprowadzeni przez kardynała S. Hozjusza,
- budują kościoły i szkoły np. w Poznaniu,
- Jakub Wujek – tłumacz Biblii,
- Piotr Skarga – kaznodzieja króla Zygmunta III Wazy.

"Złoty wiek" w Polsce

1. Odrodzenie w Polsce.

a) Renesans (odrodzenie) w Polsce przypada na czasy ostatnich Jagiellonów (Zygmunt Stary, Zygmunt August) i pierwszych królów elekcyjnych (Henryk Walezy, Stefan Batory).

b) Rozwój literatury i nauki

- **Jan Kochanowski** – treny, fraszki, pieśni,
- **Mikołaj Rej** – wzywał do pisania po polsku, autor „Rozprawy między panem, wójtem i plebanem”,
- **Mikołaj Kopernik** – „O obrotach sfer niebieskich”, teoria heliocentryczna,
- **Andrzej Frycz Modrzewski** – „O naprawie Rzeczypospolitej” (w obronie chłopów).
- Nowe uczelnie:
 - Akademia Lubrańskiego w Poznaniu
 - Akademia Zamojska
 - Uniwersytet w Wilnie.

c) Przykłady budowli renesansowych w Polsce:

Wawel

Kamieniczki w Kazimierzu

Ratusz poznański

Ratusz w Zamościu.

2. Gospodarka polska w XVI w.

- Po zawarciu II pokoju toruńskiego (1466) i odzyskaniu Gdańska nastąpił rozwój handlu
 - eksport zboża
- Ziemia należała do: króla, szlachty, Kościoła.
- Szlachta

Magnateria
posiadali latyfundia

szlachta średnia
posiadali folwarki

szlachta zagrodowa
drobna szlachta

gołota
bez ziemi

d) powinności chłopów:

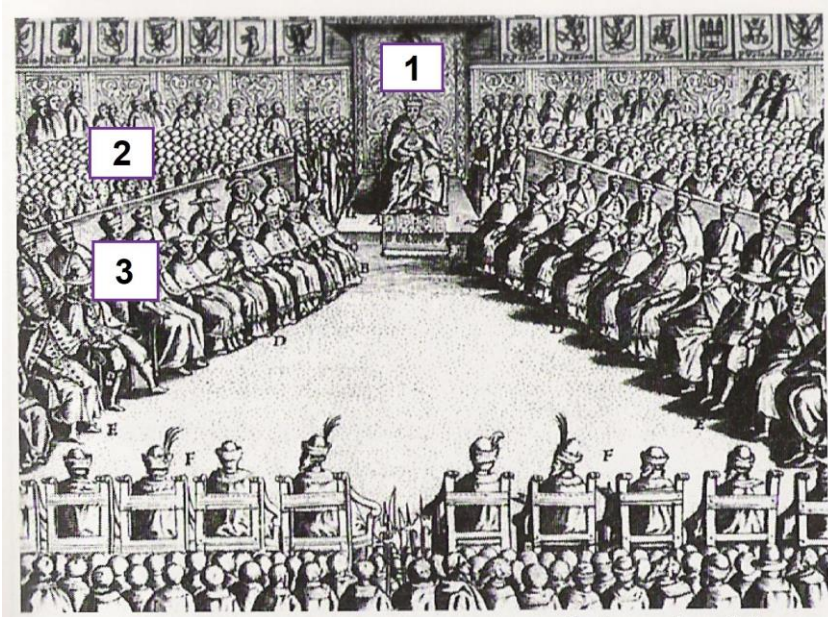
- wobec szlachcica - pańszczyzna (darmowa praca na ziemi szlachcica);
- wobec Kościoła - dziesięcina.

3. Demokracja szlachecka.

a) Najważniejsze przywileje szlacheckie

data	nazwa	król	ważne postanowienia
1374	koszycki	Ludwik Węgierski	Szlachta zwolniona z podatków, z wyjątkiem 2 groszy od łana kmiecego
1422	czerwiński	Władysław Jagiełło	Nietykalność majątku szlachty bez wyroku sądowego
1430	jedlnieński - krakowski	Władysław Jagiełło	Nietykalność osobista szlachty bez wyroku sądowego
1454	cerekwicko - nieszawski	Kazimierz Jagiellończyk	Król nie zwoła pospolitego ruszenia bez zgody szlachty
1496	piotrkowski	Jan Olbracht	Ograniczenie wolności chłopów (tylko jeden chłop rocznie może opuścić wieś)
1505	radomski („nihil novi”)	Aleksander Jagiellończyk	„nihil novi” – nic nowego bez zgody szlachty

b) W **1493 r.** (czasy króla Jana Olbrachta) pierwszy raz obradował sejm walny:

1. Król

2. Izba poselska

Posłowie wybrani przez szlachtę na sejmikach ziemskich.

3. Senat

Senatorowie to:

- a) Dostojnicy kościelni (arcybiskupi i biskupi)
- b) Dostojnicy świeccy
 - wojewoda
 - kanclerz
 - podskarbi itp.

4. Hołd pruski.

- a) król **Zygmunt I Stary** pokonał Krzyżaków w wojnie (1519-21).
- b) Wielki mistrz zakonu krzyżackiego **Albrecht Hohenzollern** przeszedł na luteranizm, **sekularyzował** państwo zakonne, a na jego miejscu utworzył **Prusy Książęce** – protestanckie świeckie księstwo. Następnie zawarł z Zygmuntem Starym traktat krakowski i na rynku w Krakowie złożył **hołd** zwany hołdem pruskim (**1525 r.**)
- c) Prusy Książęce stały się polskim lennem.

Jan Matejko
„Hołd pruski”

5. Unia w Lublinie.

- a) W **1569 roku** (czasy Zygmunta II Augusta) Polska i Litwa zawarły unię w Lublinie.
- b) Przed zawarciem unii król przyłączył do Korony Podlasie, Wołyń i Ukrainę.
- c) Była to **unia realna** – powstała Rzeczpospolita Obojga Narodów (RON).
- d) Dla RON wspólny był król, sejm, polityka zagraniczna, a oddzielne wojsko, skarb, urzędy (np. dowódcą wojska na Litwie był hetman wielki litewski, a w Koronie Polskiej - hetman wielki koronny).
- e) Ludność RON: Polacy, Rusini, Litwini, Niemcy, Żydzi i inni.

f) Fragment tekstu unii lubelskiej:

Iż już Korona i Wielkie Księstwo Litewskie jest jedno nierozdzielone i nieróżne ciało, a także nieróżna, ale jedna wspólna Rzeczpospolita, która się ze dwu państw i narodów w jeden lud zniosła i spoiła. A temu obojemu narodowi, żeby już wiecznymi czasy jedna głowa, jeden pan i jeden król wspólny rozkazywał, który wspólnymi głosy Polaków i od Litwy obran, a miejsce obierania w Polsce i koronowan w Krakowie będzie.

Jan Matejko „Unia lubelska”

Herb Rzeczypospolitej Obojga Narodów

6. Pierwsze wolne elekcje.

- a) W **1572 roku** zmarł ostatni Jagiellon Zygmunt II August. Ustalono, że najwyższą władzę w okresie bezkrólewia przejmie interrex. Został nim prymas Jakub Uchański.
- b) W **1573 roku** odbyła się pierwsza wolna elekcja
 - **elekcja viritum** – każdy szlachcic mógł wziąć w niej udział,
 - spisano **artykuły henrykowskie** – zasady ustroju Rzeczypospolitej,
 - **pacta conventa** to obietnice przyszłego króla.
- c) Pierwszym królem elekcyjnym został **Henryk Walezy** pochodzący z Francji, który uciekł po kilku miesiącach panowania.
- d) W **1575 roku** wybrano na króla **Annę Jagiellonkę** i wyznaczonego na jej męża księcia Siedmiogrodu **Stefana Batorego**. W **1576 roku** odbył się ich ślub i koronacja.
 - doradcą Batorego był kanclerz i hetman Jan Zamoyski;
 - Batory utworzył piechotę wybraniecką i pokonał cara Iwana IV Groźnego w wojnie o Inflanty (1582 - rozejm w Jamie Zapolskim);
 - król założył uniwersytet w Wilnie.

7. Reformacja w Polsce

- a) Rzeczpospolita w XVI w. była krajem wielu religii.
- b) Przed reformacją byli obecni: katolicy, prawosławni i wyznawcy judaizmu (Żydzi).
- c) podczas reformacji pojawiły się nowe wyznania:
 - kalwini (część szlachty polskiej i litewskiej),
 - luteranie (głównie na zachodzie, w Prusach Książęcych i Inflantach),
 - Bracia Polscy zwani arianami (nie uznawali Trójcy Świętej).
- d) Przed wyborem Henryka Walezego zasady tolerancji religijnej zapisano w akcie **konfederacji warszawskiej (1573)**: „... a dla różnej wiary i odmiany w kościołach krwi nie przelewać...”
W Rzeczypospolitej panowała **tolerancja religijna**. W tym samym czasie we Francji miała miejsce tzw. „noc św. Bartłomieja”, dlatego Polskę nazwano „państwem bez stosów”.

e) Wyznania w Rzeczypospolitej w XVI wieku:

kolor fioletowy – katolicy,

kolor zielony – prawosławni,

kolor niebieski – luteranie,

kolor brązowy – kalwini,

żółte kropki – arianie,

czarne gwiazdy Dawida – skupiska Żydów,

czarne półksiężyce – skupiska tatarów, wyznających islam.

Źródło:
e-podręcznik.pl

8. Kontrreformacja w Polsce.

- działalność zakonu jezuitów (kształcenie młodzieży, głoszenie kazań np. ks. Piotr Skarga),
- w 1596 r. Zygmunt III Waza doprowadził do zawarcia **unii brzeskiej** między Kościołem katolickim i prawosławnym. Powstał kościół greko-katolicki (liturgia prawosławna, ale uznanie zwierzchności papieża).

Polska w XVII wieku

1. Rzeczpospolita w czasach Zygmunta III Wazy.

- Po śmierci Stefana Batorego królem został Zygmunt Waza (jego matka Katarzyna Jagiellonka, córka Zygmunta I Starego, poślubiła króla szwedzkiego Jana III Wazę).
- W czasach Zygmunta Wazy rozpoczęły się wojny ze Szwecją, Rosją i Turcją.
- Wojny ze Szwecją
 - przyczyny: konflikt o tron szwedzki i Inflanty,
 - 1605 – bitwa pod Kircholmem** (hetman J. K. Chodkiewicz), klęska Szwedów.
 - 1622 – rozejm w Mitawie (Szwedzi zyskali Inflanty)
 - 1627 – morska bitwa pod Oliwą,

- 1629 – rozejm w Starym Targu (Szwedzi zatrzymali Inflanty)
- d) z Rosją
 - przyczyny: walki o tron rosyjski po śmierci Iwana IV Groźnego;
 - Dymitriady – polscy magnaci podjęli zbrojną interwencję w celu osadzenia na tronie moskiewskim Dymitra Samozwańca;
 - **w 1610 – bitwa pod Kluszyńem** (hetman S. Żółkiewski), zwycięstwo wojsk polskich;
 - Polacy na 2 lata zajęli Moskwę;
 - w 1619 – rozejm w Dywilinie: przyłączenie ziemi Smoleńskiej.
- e) z Turcją
 - przyczyny: konflikty graniczne,
 - **w 1620 – klęska pod Cecorą** (śmierć hetmana Żółkiewskiego),
 - w 1621 – obrona Chocimia.

2. Powstanie Chmielnickiego

- a) Król **Władysław IV Waza** zawarł w 1634 r. pokój w Polanowie z Rosją, a w 1635 r. – rozejm w Sztumskiej Wsi ze Szwecją. Planował wojnę z Turcją, która nie doszła do skutku.
- b) Przyczyny powstania: niezadowolenie Kozaków i ludności ruskiej z sytuacji na Ukrainie (Ukraina należała wtedy do Korony, magnaci zakładali tu wielkie latyfundia i zmuszali chłopów do odrabiania pańszczyzny).
- c) Przebieg powstania:
 - wybuch w **1648 r.**;
 - sukcesy powstańców: pod Żółtymi Wodami, Korsuniem i Piławcami;
 - śmierć Władysława IV, elekcja Jana Kazimierza Wazy;
 - klęska powstańców pod Beresteczkiem;
 - w 1654 r. ugoda ukraińsko-rosyjska w Perejaśławiu;
 - wojna polsko-rosyjska o Ukrainę;
 - **w 1667 r. rozejm w Andruszowie** - lewobrzeżna Ukraina i ziemia smoleńska dla Rosji.
 - w 1686 r. pokój Grzymułtowskiego w Moskwie potwierdził postanowienia rozejmu w Andruszowie.

3. Potop szwedzki w latach 1655-60

- a) najazd Szwedów na Litwę i Koronę (szlachta polska skapitulowała pod Ujściem);
- b) ucieczka króla **Jana Kazimierza Wazy** na Śląsk;
- c) obrona Jasnej Góry (przeor paulinów Augustyn Kordecki);
- d) plany rozbiorów Rzeczypospolitej (Radnot - 1656);
- e) Prusy Książęce przestają być polskim lennem (traktaty welawsko- bydgoskie - 1657);
- f) na czele wojsk polskich **Stefan Czarniecki** – wojna podjazdowa;
- g) **1660 – pokój w Oliwie.**
- f) Abdykacja króla Jana Kazimierza (1668).

4. Wojny z Turcją w 2 poł. XVII wieku

- a) W **1672 r.** Turcy zajęli **Podole** i prawobrzeżną Ukrainę (pokój w Buczaczu).
- b) W **1673 r.** hetman Jan Sobieski pokonał Turków **pod Chocimiem**.
- c) Po śmierci Michała Korybuta Wiśniowieckiego szlachta wybrała Sobieskiego na króla.
- d) W **1683 r.** król Jan III Sobieski pokonał Turków **pod Wiedniem** (odsiecz wiedeńska).
- e) Rzeczpospolita odzyskała Podole i Ukrainę dopiero w 1699 r. (pokój w Karłowicach, już w czasach Augusta II Mocnego).

5. Skutki XVII-wiecznych wojen

a) Straty terytorialne

- 1660 – pokój w Oliwie – Szwedzi zyskali Inflanty,
- 1657 – traktaty welawsko-bydgoskie - utracone lenno Prusy Książęce,
- 1667 – rozejm w Andruszowie – Rosja zyskała lewobrzeżną Ukrainą i ziemie smoleńską,
- na 27 lat Turcja zajęła Podole.

b) Straty ludnościowe i materialne.

c) W 1652 r. miało miejsce pierwsze zerwanie sejmiku – **liberum veto**.

d) Zmniejszenie tolerancji religijnej

- wrogowie Rzeczypospolitej to luteranie, prawosławni i islam,
- podczas potopu wygnano Arian.

e) **Rokosze** – bunty przeciw królom: rokosz Zebrzydowski przeciwko Zygmuntowi III Wazie, rokosz Lubomirskiego przeciwko Janowi Kazimierzowi Wazie.

6. Barok i sarmatyzm

a) Barok – epoka od końca XVI do pocz. XVIII w.

- filozof Pascal: „Szukamy szczęścia, a znajdujemy jedynie nędzę i śmierć”

b) Budowle barokowe – przepych,

przykłady:

- pałac w Wersalu pod Paryżem
- pałac w Wilanowie pod Warszawą (Sobieski)
- fara poznańska

c) Sztuka barokowa

- Rubens - „Trzy gracje”
- Bernini - „Ekstaza św. Teresy”

Wilanów

d) **Sarmatyzm** – kultura Polskiej szlachty

przekonanie, że szlachta pochodzi od starożytnego ludu Sarmatów,

- strój szlachecki: kontusz, żupan, pas słucki, szabla, kołpak,
- duma ze „złotej wolności szlacheckiej”,
- portrety trumienne.

Jan Piotr Norblin „Szlachcic polski”

Portret trumienny Stanisław Wojszy

Europa i Ameryka Północna w XVII i XVIII wieku

1. Europa w XVII w.

a) Monarchia we Francji

- król **Ludwik XIV Burbon** (1643–1715), mówił o sobie „Państwo to ja”, a poddani nazywali go „Król Słońce”;
- ukształtowała się **monarchia absolutna**.

b) Monarchia w Anglii

- Król **Karol I Stuart** chciał wzmocnić władzę królewską, co doprowadziło do wybuchu wojny domowej, konflikt zakończył się przegraną króla, który został ścięty (1649).
- Anglia stała się republiką, a rządy sprawował lorda Oliviera Cromwella).
- Po śmierci Cromwella nastąpił powrót monarchii.
- Konflikt króla Jakuba II z parlamentem zakończył się ucieczką króla z kraju. Nastąpiła tzw. „**Chwalebna rewolucja**”, która polegała na bezkrwawej zmianie panujących. Władzę przejęła Maria Stuart z mężem Wilhelmem III, a następnie uchwalono „Deklarację praw narodu angielskiego” (1689 r.). Był to początek **monarchii parlamentarnej** w Anglii („król panuje, ale nie rządzi”). Angielski parlament to Izba Lordów i Izba Gmin.

2. Oświecenie i klasycyzm

a) Oświecenie – to „epoka rozumu” od pocz. XVIII do pocz. XIX w.

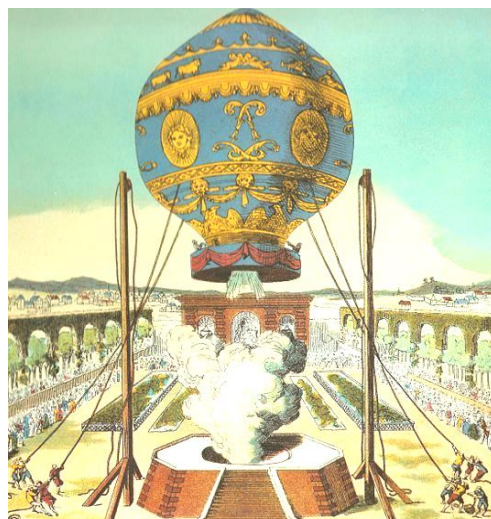
b) wynalazki

- balon (Montgolfier)
- piorunochron (Franklin)
- termometr (Celsjusz)
- maszyna parowa (James Watt)

c) J. Rousseau – umowa społeczna;

d) K. Monteskiusz – trójpodział władzy:

- władza ustawodawcza,
- władza wykonawcza,
- władza sędziowska.

3. Sąsiedzi Rzeczypospolitej w XVIII w.

a) Rosja pod rządami dynastii Romanowów

- car **Piotr I Wielki** przeprowadził reformy i przeniósł stolicę do Petersburga;
- w 2 poł. XVIII w. caryca Katarzyna II zajęła Krym i dokonała rozbiorów Polski.

b) Prusy pod rządami dynastii Hohenzollernów

- Królestwo Pruskie powstało w **1701 r.**
- najsłynniejszym królem Prus był **Fryderyk II Wielki** (rządził w latach 1740–1786),
- w 1 poł. XVIII w. Prusy zajęły Pomorze Szczecińskie i Śląsk, a w 2 poł. XVIII w. Prusy wzięły udział w rozbiorach Polski.

c) Austria pod rządami cesarza Józefa II z dynastii Habsburgów

- stworzył scentralizowaną monarchię
- dokonał I rozbioru Polski.

Car Piotr I nakazał rosyjskim bojarom, aby obcięli brody.

4. Powstanie USA.

- a) W połowie XVIII wieku Wielka Brytania miała **13 kolonii** na wschodnim wybrzeżu Ameryki Północnej.
- b) W 2 poł. XVIII w. Wielka Brytania obciążyła kolonie nowymi podatkami i wprowadziła utrudnienia w handlu, co doprowadziło do wzrostu niezadowolenia mieszkańców i protestów (np. „bostońskie picie herbaty”).

c) Wojna o niepodległość USA w latach 1775-1783

- **4 lipca 1776** Kongres Kontynentalny ogłosił „Deklarację Niepodległości”:

„Dlatego my, przedstawiciele Stanów Zjednoczonych Ameryki zebrani na Kongresie Ogólnym, uroczystie ogłaszamy i oświadczamy w imieniu wszystkich ludzi dobrej woli tych Kolonii, że połączone Kolonie są i mają słuszne prawo być wolnymi i niepodległymi państwami; że zwolnione są one z wszelkich zobowiązań w stosunku do Korony Brytyjskiej i że wszelkie powiązania polityczne między nami a państwem Wielkiej Brytanii są i powinny być całkowicie zniesione.”

d) Udział Polaków w wojnie o niepodległość USA: Tadeusz Kościuszko i Kazimierz Pułaski.

e) Podpisanie **pokoju w Paryżu w 1783 r.** – Wielka Brytania uznała niepodległość USA.

f) W **1787 r.** uchwalono Konstytucję USA:

„My, naród Zjednoczonych Stanów, ażeby tworzyć unię tym doskonalszą, utwierdzać sprawiedliwość, zabezpieczać w kraju pokój, dbać o wspólną obronę, wspierać ogólny dobrostan, oraz zachowywać dobrodziejstwa wolności dla siebie, jak i nam potomnych, wyznaczamy i ustanawiamy tę Konstytucję dla Stanów Zjednoczonych Ameryki.

*Artykuł I. **Władza prawodawcza(ustawodawcza).** Wszelkie nadawane tu prawotwórcze moce powierzane są **Kongresowi** Zjednoczonych Stanów, który stanowić będą Senat oraz Izba Reprezentantów.*

*Artykuł II. **Władza wykonawcza.** Władza wykonawcza zostaje przyznana **Prezydentowi** Stanów Zjednoczonych Ameryki. Będzie on mieć swoje stanowisko na kadencję lat czterech.*

*Artykuł III. **Władza sądownicza.** Władza sądownicza Stanów Zjednoczonych zostaje przyznana **Sądowi Najwyższemu** oraz takim niższej instancji sądom, jakie Kongres może co jakiś czas wyznaczyć i ustanowić.”*

g) Pierwszym prezydentem USA został **Jerzy Waszyngton**.

Rzeczpospolita w XVIII wieku

1. Czasy saskie

- a) W czasach saskich (1697 – 1763) w Rzeczpospolitej panowali:
 - August II Mocny (Wettin z Saksonii)
 - Stanisław Leszczyński
 - August III Sas (Wettin z Saksonii)
- b) **Wojna północna 1700-1721**
 - August II popierał cara Piotra I Wielkiego,
 - początkowe zwycięstwa Szwedów (pod Narwą) doprowadziły do ucieczki Augusta II i wyniesienia na tron Stanisława Leszczyńskiego,
 - ostateczne zwycięstwo Rosji (pod Połtawą) doprowadziło do ucieczki Leszczyńskiego i powrotu Augusta II Mocnego,
 - w wyniku wojny północnej Rosja zdobyła Inflanty (pokój w Nystad) .
- c) Kryzys Rzeczpospolitej
 - zniszczenia wojenne,
 - zrywanie sejmów (liberum veto),

- nieliczna armia,
- 1717 – sejm niemy – Rosja miała gwarantować niezmiennność ustroju Rzeczypospolitej,
- August III wybrany na króla dzięki poparciu państw ościennych,
- Porzekąło: „Za króla Sasa jedz, pij i popuszczaj pasa”.

2. Oświecenie w Polsce

a) Oświecenie to epoka przypadająca w Polsce na lata 1740 – 1822.

b) **Klasycyzm** – styl w architekturze nawiązujący do starożytności. Przykłady:

- Łazienki w Warszawie
- Biblioteka Raczyńskich w Poznaniu

c) Zasługi **króla Stanisława Augusta Poniatowskiego**

- Szkoła Rycerska (1765)
- obiady Czwartkowe
- pałac w Łazienkach
- opieka nad artystami (np. włoscy malarze Canaletto i Marcello Bacciarelli)

d) Rozwój nauki

- 1740 - Collegium Nobilium (szkoła założona przez ks. Stanisława Konarskiego),
- 1765 – Szkoła Rycerska (król Poniatowski),
- 1773 – powstanie Komisji Edukacji Narodowej (Hugo Kołłątaj),
- bracia Jan i Jędrzej Śniadeccy – astronomia, biologia, chemia, medycyna...

e) Rozwój kultury:

- czasopismo „Monitor”,
- biskup Ignacy Krasicki – bajki,
- Teatr Narodowy w Warszawie (Wojciech Bogusławski).

3. Pierwszy rozbiór Polski

a) W 1764 r. królem został **Stanisław August Poniatowski** (poparcie carowej Katarzyny II i Familii Czartoryskich).

b) **Prawa kardynalne** miały gwarantować szlachcie: wolną elekcję, liberum veto, prawo wypowiedzenia posłuszeństwa królowi, nietykalność osobistą, prawo posiadania ziemi i władzy nad chłopem.

c) Ambasador rosyjski Mikołaj Repnin ingerował w polskie sprawy.

d) **Konfederacja barska 1768-72**

- szlachta przeciwko królowi i Rosji mieszającej się w sprawy polski
- w obronie wiary katolickiej.

e) W 1772 Prusy, Rosja i Austria dokonały **I rozbioru Polski**.

f) **Sejm rozbiorowy 1773**

- protest **Tadeusza Rejtana**,
- zatwierdzenie rozbiorów,
- powołanie Komisji Edukacji Narodowej,
- powołanie Rady Nieustającej przy królu.

Obraz Jana Matejki „Rejtan”

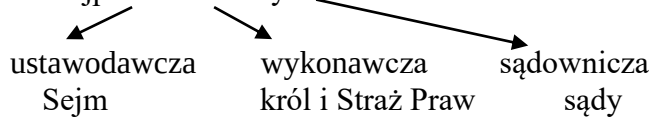
4. Konstytucja 3 maja

a) Sejm Wielki (Czteroletni) obradował w latach **1788-92**

- Stronnictwa: patriotyczne, hetmańskie, królewskie,
- marszałek sejmu – Stanisław Małachowski ,
- reforma skarbowa i wojskowa,
- prawo o miastach.

b) **3 maja 1791 uchwalenie konstytucji**

- zniesiono liberum veto i wolną elekcję ,
- chłopci wzięci „pod opiekę prawa i rządu”,
- trójpodział władzy

Obraz Jana Matejki „Konstytucja 3 Maja”. Konstytucję trzyma w ręku niesiony przez tłum marszałek sejmu Stanisław Małachowski. W pierwszym rządzie stoi jeden z autorów konstytucji Hugo Kołłątaj (w czarnej sutannie).

c) Przeciwnicy konstytucji zawiązali **konfederację w Targowicy** i otrzymali poparcie Rosji.

d) Wojna polsko-rosyjska w obronie Konstytucji (**order Virtuti Militari**).

e) W **1793** Rosja i Prusy dokonały **II rozbioru Polski**.

Order Virtuti Militari (*Męstwa wojskowemu*)
– najwyższe polskie odznaczenie, nadawane za
wybitne zasługi bojowe. Ustanowiony przez króla
Stanisława Augusta Poniatowskiego w 1792 r. dla
uczczenia zwycięstwa w bitwie pod Zieleńcami.

5. Powstanie kościuszkowskie

a) W **1794 r.** wybuchło powstanie (insurekcja) pod wodzą Tadeusza Kościuszki

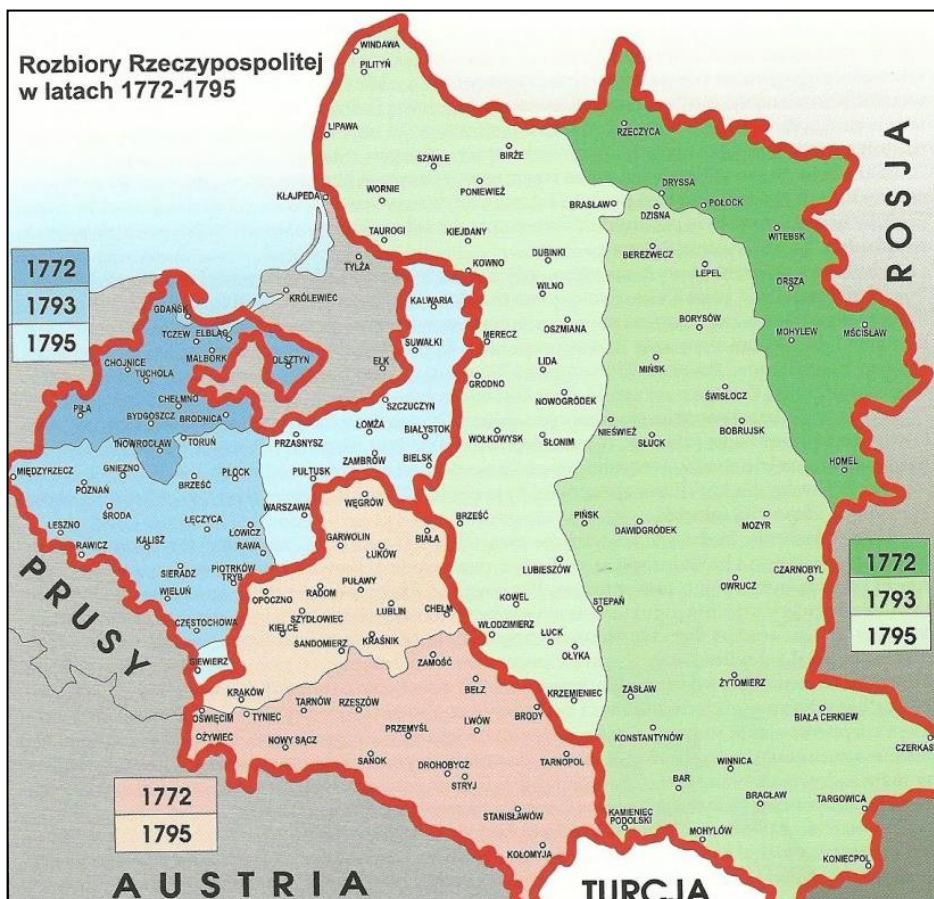
- przysięga Kościuszki na rynku w Krakowie;
- bitwa pod **Raławicami** (udział kosynierów);
- uniwersał połaniecki – próba zachęcenia chłopów (zmniejszenie pańszczyzny);
- insurekcja w Warszawie – „wieszanie zdrajców”;
- klęska pod Szczekocinami i Maciejowicami ;
- Rosjanie zdobyli Warszawę (rzeź Pragi).

b) W **1795 r.** Rosja, Prusy i Austria dokonały **III rozbioru Polski**.

c) Król Poniatowski abdykował i wyjechał do Rosji.

Fragment „Panoramy Raławickiej”, dzieło powstało w latach 1893-94 (na 100. rocznicę bitwy), autorami są Jan Styka i Wojciech Kossak. Na pierwszym planie ukazano Tadeusza Kościuskę.

Rewolucja francuska i okres napoleoński

1. Rewolucja francuska

a) Społeczeństwo francuskie przed rewolucją:

stan I – duchowieństwo,

stan II – szlachta,

stan III – reszta społeczeństwa (chłopi, mieszczaństwo, burżuazja).

Stan III był niezadowolony ze swojej sytuacji, co obrazuje ilustracja przedstawiona obok.

b) Francja przed rewolucją była monarchią absolutną.

c) Przebieg rewolucji

- Król zwołał Stany Generalne do Paryża,
- przedstawiciele stanu III ogłosili się Zgromadzeniem Narodowym,
- **14 lipca 1789** lud Paryża zdobył i zburzył **Bastylę**,
- uchwalono „**Deklarację Praw Człowieka i Obywatela**” (1789):
”*Ludzie rodzą się i pozostają wolni i równi. Celem każdej organizacji politycznej jest zachowanie naturalnych i nieprzekazywanych praw człowieka. Prawami tymi są: wolność, własność, bezpieczeństwo i opór przeciwko uciskowi. Źródło wszelkiej władzy spoczywa całkowicie w Narodzie.*”
- w 1791 uchwalono konstytucję (monarchia konstytucyjna),
- od 1792 Francja stała się **republiką**,
- uwięzienie i **zgilotynowanie króla Ludwika XVI** (1793),
- krwawe rządy **jakobinów** pod przywództwem **Maksymiliana Robespierre**,
- przewrót 9 thermidora (lipiec 1794) – aresztowanie i zgładzenie M. Robespierre,
- w latach 1795-99 rządy 5-osobowego Dyktatoratu.

2. Francja pod rządami Napoleona

a) Napoleon zdobywa władzę we Francji:

w latach **1799-1804** był Pierwszym konsulem Francji, w latach **1804-14** był **cesarzem Francuzów**

b) Wprowadzenie we Francji Kodeksu Napoleona – prawo cywilne.

c) Podboje Napoleona:

- bitwa pod **Austerlitz** w **1805** (zwana bitwą trzech cesarzy), klęska Austrii doprowadziła do rozpadu Świętego Cesarstwa Rzymskiego.
- bitwy pod **Jeną** i **Auerstedt** w **1806** – klęska Prus.
- kraje podbite i zależne od Francji to:
 - państwa włoskie,
 - Związek Reński (państwa niemieckie),
 - Księstwo Warszawskie,
 - Hiszpania.
- wobec W. Brytanii – blokada kontynentalna.

Źródło: dziele.pl

d) Wyprawa na Rosję w **1812 r.**

- Kutuzow stosował „taktykę spalonej ziemi”,
- bitwa pod Borodino,
- zajęcie Moskwy (miasto płonie),
- odwrót armii napoleońskiej.

e) „Bitwa narodów” pod **Lipskiem** w **1813 r.**

f) Zesłanie Napoleona na **Elbę** w 1814 r.

g) „**100 dni Napoleona**” od ucieczki z Elby do klęski pod **Waterloo** w **1815 r.**

h) Zesłanie Napoleona na **Wyspę św. Heleny**.

3. Legiony Polskie i Księstwo Warszawskie

a) W **1797** powstały **Legiony Polskie we Włoszech**

- dowódca – **gen. J. H. Dąbrowski**
- **J. Wybicki** – autor „Mazurka Dąbrowskiego
- Legiony walczyły we Włoszech, a następnie zostały zesłane na San Domingo.

b) Powstanie **Księstwa Warszawskiego**

- w **1807** Napoleon zawarł z Rosją i Prusami pokój w **Tylży**,
- na mocy tego pokoju powstało Księstwo Warszawskie z ziem II i III zaboru pruskiego,
- w **1809** (po bitwie pod Raszynem) przyłączono ziemie III zaboru austriackiego.

c) Rządy w Księstwie Warszawskim

- konstytucja nadana przez Napoleona,
- księciem **Fryderyk August Wettin** (król Saksonii) – unia personalna,
- dowódcą armii – **książę Józef Poniatowski** (pokonanie Austriaków w bitwie pod Raszynem w 1809 r.)
- udział Polaków w wojnach napoleońskich np. 1808 r. szarża polskich szwoleżerów pod Somosierrą, zwycięstwo to otworzyło Napoleonowi drogę na Madryt.

d) w 1815 na kongresie wiedeńskim zdecydowano podział Księstwa Warszawskiego pomiędzy Rosję, Prusy i Austrię.

Herb Księstwa Warszawskiego
przedstawia na tarczy dzielonej w polu lewym herb Saksonii. W polu prawym, czerwonym, biały orzeł w koronie oraz berłem i jabłkiem w szponach.

Źródło: Infografika PAP